

אל מלא רחמים.

"אל מלא רחמים" הוא נוסח של תפילת אשכבה הנהוגה בקהילות אשכנז. שאותה אומר החזן לעילוי נשמתם של נפטרים. בעת הלוויה. בעת העלייה לקבור של הנפטר. בימי י"צ ובזמנים נוספים שבהם מזכירים את זכר הנפטר.

תפלת אל מלא רחמים. תפלה זו שנתפשטה מאד בחוגי ישראל לכל המינים. לא נודע מתי נתחברה. בספרי גאונים מצינו תפלה בשם "אשכבתא" "השכבה". והגאון בעל שער אפרים שער יוד סימו ל"ג כתב שצריך לאמר "השכבות" והוא מה שעושים "אל מלא רחמים". עם כל זאת בשם "אל מלא רחמים" לא נזכרה בשום ספר בספרי ראשונים. ובספר מהרי"ל ששם נכתב סדר לוייה לכל פרטיה לא נמצא תפלה זו או כדומה לה' וכו בספר בית יוסף וברמ"א. הראשוו שמזכירה בשם "אל מלא רחמים" הוא המחבר מעבר יבס.

הדושי שואה הנוראה.

השואה היא רצח העם והניסיון השיטתי לרצוח את כל בני העם היהודי אשר ביצעו הנאצים. עוזריהם ובני בריתם במהלך מלחמת העולם השנייה. מספר הנספים היהודים בשואה נאמד ב-6 מיליון.

בהגדרתה הרחבה מתחילה תקופת השואה כבר בתחילת תרצ"ג. אז עלתה המפלגה הנאצית בראשות הרשע ימ"ש לשלטון בגרמניה והחלו רדיפות היהודים. בהגדרתה המצומצמת יותר תקופת השואה החלה בקיץ תרצ"ט. כאשר פרצה מלחמת העולם השנייה ובה התרחשו מעשי הרצח ההמוניים.

בזמן המלחמה. לאחר שכבשו שטחים נרחבים באירופה. עברו הנאצים למדיניות חריפה הרבה יותר כלפי היהודים: תחילה ריכוזם בגטאות ובמחנות ואחר כך רצח והשמדה המונית. תחושת החרום. הקנאות האידאולוגית וזילות חיי האדם של ימי המלחמה הביאה להקצנה חריפה של מעשי הנאצים.

השואה התרחשה בכל מקום שאליו הגיע הכיבוש הנאצי מטרות הנאצים הייתה השמדתו של כל יהודי - גברים, נשים וטף - אף כאלו שהיו יהודים למחצה ואף כאלו שהמירו דתם. בתחילה בוצע הרצח על ידי ירי לבורות בידי כיתות יורים. אד מאוחר יותר הוקם מנגנון ניצול והמתה מורכב שכלל גטאות. מחנות עבודה ומחנות השמדה שבהם גם תאי גזים.

אף על פי שרדיפות יהודים אינו נדירות בדברי ימי עולם. השואה יוצאת דופן הן בממדיה. הן בשיטתיותה הרצחנית והן באידאולוגיה שמאחוריה. שהייתה גזענית ולא דתית. אם מביאים בחשבון את השימוש בטכנולוגיה מתקדמת לשם יעול הטבח ההמוני. ואת העובדה שהשואה התחוללה בידי מעצמה אדירה שכבשה שטחים נרחבים באירופה בזמן מלחמת העולם השנייה - התופעה מקבלת ממדים כמעט חסרי תקדים בחומרתם בתולדות האנושות.

בידי גרמניה האומה וחברותיה בהסכמה ובדומה.

הממשל בצרפת נכנע לגרמנים והפך ל"שלטון בובה". בשתפו עמם פעולה בכל הנוגע ליהודים. המשטרה ופשיסטים צרפתיים סייעו לגרמנים לארגן את היהודים בצרפת למשלוחי המוות.

רבים מהפולנים נותרו אדישים לגורלם של היהודים. לא סייעו להם להינצל ולא התקוממו נגד מעשי הרצח. היו מקרים בהם שיתפו הפולנים פעולה עם הגרמנים בהסגרת יהודים.

בולגריה לא התנגדה להשמדתם של יהודי אזורי הכיבוש הבולגרי במקדוניה. מאידך **הונגריה** על אף שהייתה בעלת בריתה של גרמניה. סירבה להסגיר את היהודים לידי הנאצים ובכך הצילו אותם מהשמדה. השלטון הפשיסטי **ברומניה** שיתף פעולה עם הנאצים. והשלטונות אף דאגו לרכז חלק היהודים באזור אחד כדי להקל את גירושם במרוכז. אולם עקב לחצים של אם המלך הרומני וחוגים נוספים ברומניה נמנעה שליחתם של רוב יהודי רומניה למחנות ההשמדה.

ביוון ואיטליה המגמה הייתה מעורבת. המושל דאז. חרף היותו בעל ברית של גרמניה סירב להסגיר יהודים להשמדה לא רק מאיטליה עצמה אלא אף מאזורי הכיבוש בצרפת. רק לאחר הכיבוש הגרמני הישיר של איטליה החלה השמדת היהודים. ביוון נשלחה כמעט כל הקהילה היהודית של סלוניקי לאשוויץ בחורף תש"ג ו-1,500 יהודים בלבד נותרו בחיים.

בטבת תש"ג עם היודע היקף מעשי הרצח ההמוני ביהודים שבוצעו על ידי הנאצים פירסמו **בעלות הברית בראשות בריטניה**.

ארצות-הברית ומדינות נוספות את ההודעה הבאה לפיה מדינות אלה "מגנות בכל לשון של גינוי מדיניות חייתית זו של השמדה בקור רוח" אמנם במשך זמן רב לא נקטו פעולה להצלת היהודים. מתוך חישובים פוליטיים ואחרים.

בניסו תש"ג כונסה ועידת ברמודה הבריטית-אמריקנית. על-מנת לחפש פתרונות לבעיית יהודי אירופה המושמדים בשואה. בוועידת ברמודה הוחלט שיש לקיים ועידה בינלאומית לדון בענייני הפליטים ולהקים בצפון אפריקה מחנה לפליטים שברחו מאירופה. מצד שני. *נקבע כי אין באפשרותו של מעצמות המערב לעזור ליהודים*. משום שהעזרה צריכה להינתן לכל הפליטים ולא רק ליהודים. ומעצמות המערב חסרות אמצעים להגשת עזרה בהיקף כזה. נטעו כי מתו עזרה. כמו משלוח ספינות להוצאת הפליטים מאירופה. עלול לפגוע במאמץ המלחמתי ולהאריך את המלחמה. הצעתו של אחד מצירי הפרלמנט הבריטי. להבטיח מקלט לפליטים היהודים שנמצאו בסכנה. נדחתה על ידי שר החוץ הבריטי. בטענה כי יש לדון ראשית בסדרי הביטחון וכי *הענקת המקלט כרוכה בקשיים גאוגרפיים וכלכליים*. נשיא ארצות הברית. הקים בתש"ד את "הוועד למעו פליטי המלחמה". שהעביר סכומי כסף גדולים לפליטים היהודים. וקיבל את הסכמת שליט רומניה להפסיק את גירוש היהודים מארצו.

לקראת סוף המלחמה התכנסו בעלות-הברית להחליט על דרכי תגובה נגד הנאצים והועלתה הצעה להפציץ את מחנה ההשמדה באושוויץ. הצעה נדחתה בטענות שונות: *הפעולה הייתה עלולה לפגוע במאמץ המלחמתי*. משום שאשוויץ לא היה מטרה צבאית. והפסקת הטבח תושג רק בניצחונו מלא על גרמניה: היה חשש לפגיעה ביהודי המחנות (המתנגדים להפצצה התעלמו מהעובדה שהיהודים ממילא נועדו להשמדה): היה חשש לפעול על סמך שמועות בלבד. שייתכן שהיו שגויות.

חלמנו

הוא מחנה השמדה במערבה של **פולין**. בסמוך לכפר חלמנו שעל נהר נר. כ-60 ק"מ מצפון מערב לעיר **לוז'ץ**. היה זה מחנה ההשמדה הראשוו שהוקם על ידי הנאצים. והקמתו היוותה הפיצת מדרגה בשלבי התפתחות הפתרון הסופי: בפעם הראשונה בוצעה השמדה של יהודים ובני לאומים אחרים באמצעות גז. היה זה האתר הראשוו שבו בוצעה ההשמדה במקום קבוע. והאתר הראשוו שבו נשרפו גופות הנרצחים. מחנה ההשמדה חלמנו פעל ל"ח כסליו תש"ב עד ניסו תש"ג: בסיוו תש"ג חודשה פעילותו. עד לחיסולו בדי' שבט תש"ה.

מספר ההרוגים במחנה אינו ברור. ההערכות נעות בין 152,000 לבין 320,000. מספר הניצולים הידוע הוא 3 בלבד.

מאוטהאוזן

היה מחנה ריכוז גדול **באוסטריה** עילית (שנקראה אז רייכסגאן של הדנובה העילית) שהוקם שנת תרצ"ץ. סמוך לעיירה מאוטהאוזן. כ-20 ק"מ ממזרח ללינץ. ובהמשך התרחב והפך למרכיב מרכזי בתשלובת המחנות מאוטהאוזן-גויו. מחנה הריכוז שימש עד תש"א לכליאת מתנגדי הנאצים. מספר היהודים שנכלאו בו באותה תקופה היה קטן באופן יחסי. החל משנת תש"א השתנתה המגמה. והנאצים החלו לכלוא בו יהודים רבים. בעיקר מקהילות צ'כיה והולנד. משנת תש"ד ועד לשחרור המחנות הובאו גם יהודים מאשוויץ ומברגו בלזו. מספר הנרצחים במחנות מאוטהאוזן-גויו מוערך במאות אלפים (בין 120 ל-320 אלף. על פי הערכות שונות). מתוכם כ-38,000 יהודים. מרבית הנרצחים מתו מעבודות כפייה. מחנות מאוטהאוזן-גויו שוחררו תש"ה.

מיידנה

היה מחנה השמדה נאצי. הממוקם כארבעה קילומטרים ממרכז העיר לובליו **בפולין**. שלא כמו מחנות ריכוז והשמדה נאציים אחרים. מיידנה לא הוחבא ביער מרוחק או הוסתר על ידי מכשולים טבעיים. וגם לא הוקף ב"אזור ביטחוני". מבני המחנה שרדו את המלחמה ובניגוד למחנות אחרים. לא הושמדו על ידי הנאצים. המחנה הוקם חשוו תש"ב. בפקודתו של הרשע הימלר שר"י. לאחר שזה ביקר בלובליו בבתמוז תש"א אותה שנה. מיידנה היה מחנה שבויים של האס אס. בשבט תש"ג הוא הוסב למחנה ריכוז. השם ניתן למחנה על ידי תושבים מקומיים. והוא מבוסס על שמו של המחוז מיידנה טטרסקי בלובליו. השם הגרמני המקורי של המחנה היה מחנה ריכוז לובליו.

בשיא פעילותו. הוא הכיל 50,000 אסירים. בחודשי החורף תש"ב, נעשו ואושרו תכניות להרחיב את מייזנה כד שיכיל עד 250,000 אסירים. ביו ניסו תש"ב תמוז תש"ד. התבצעה במייזנה השמדה בתאי גזים ובמשפרות. הקורבנות נרצחו עם הגעתם למחנה. מספר הנספים נאמד ב-200,000. מספר היהודים שניספו במחנה מוערך כיום בכ-80,000. רבים מהניספים היו גם שבויי מלחמה סובייטיים. ופולנים. בשונה ממחנה אושוויץ - בירקנאו האסירים במחנה זה לא הועסקו בעבודת לטובת "המאמץ המלחמתי". אלא הועסקו בעבודות משפילות הנועדו לקחת מהאסירים כל צלם אנוש ולהתעלל בהם.

אושביץ

מחנה הריכוז וההשמדה אושוויץ בדרום פולין. היה הגדול במחנות ההשמדה שהקימה גרמניה הנאצית ימ"ש במלחמת העולם השנייה. ובו נרצחו יותר יהודים מבכל מקום אחר במהלך המלחמה. היה זה מחנה ההשמדה שפעל במשך הזמן הרב ביותר (מאיר ת"ש עד טבת תש"ה) מכל מחנות ההשמדה. ובו הגיע לשיאו תיעושו של רצח ההמונים.

באושוויץ היו שלושה מחנות מרכזיים: אושוויץ I. שהיה מחנה הריכוז הראשוני ושימש מרכז מנהלי למערכת המחנות. ובו נרצחו בעיקר פולנים ושבויי מלחמה סובייטיים: מחנה אושוויץ II (בירקנאו). שבו התבצעה עיקר השמדת היהודים. ובו נרצחו כמיליון וחצי יהודים; ומחנה אושוויץ III (מונוביץ). שפעל כמחנה עבודה. מעבר לשלושת המחנות הללו פעלו סביב אושוויץ כארבעים מחנות משניים, בהם הועבדו יהודים בעבודות פרד.

ליל הבדולח

ליל הבדולח הוא הכינוי לליל ט"ז בחשוון תרצ"ט. שבו נערך בכל רחבי גרמניה ואוסטריה פוגרום ביהודים. האירוע כונה כד בפי הגרמנים בשל רסיסי הזכוכית הרבים שהצטברו על הארץ כתוצאה מניפוץ הזוגיות בבתי העסק והמגורים של היהודים.

בפוגרום נהרסו כמעט כל בתי הכנסת בגרמניה. בתי קברות יהודיים רבים, אלפי חנויות בבעלות יהודים ו-29 בתי כל-בו. יותר משלושים אלף יהודים נעצרו. ונשלחו למחנות ריכוז. השפרות המשתוללות כונו רחוקים במחנות שבהם הייתה סכנת התפשטות לבתיים ורכושם של לא יהודיים. ההרס. ההתעללות והרצח נמשכו כל הלילה באיו מפריע ונפסקו בבוקר.

ממדי ההרס וההרג נהרגו 400 יהודים. נהרסו כ-8,000 חנויות ונשרפו 1,406 בתי כנסת. ולאחר הכללת אלו שנרצחו בימים שלאחר מכן ובשלושת מחנות הריכוז אליהם נשלחו (דכאו. בוכנוואלד וזקסנהאוז) מגיע האומדן ל-1,300 עד 1,500 אבדות בנפש.

בעלז'ץ

מחנה ההשמדה בלז'ץ היה הראשון מבין מחנות ההשמדה הנאציים שפעלו בשיטת ההתמדה בתאי גזים. המחנה הוקם בפולין הכבושה. בשטח "הגנרלגוברנו". כקילומטר דרומית לתחנת הרכבת בכפר בלז'ץ. על קו לובלין-לבוב. רק כ-30 אנשי אס הפעילו אותו. ולפחות 434,508 יהודים מצאו את מותם במחנה.

ידוע רק ניצול אחד. ששרד את השואה ומסר עדות על הנעשה במחנה. שני ניצולים נוספים מהמחנה. לא שרדו את השואה. היעדרם של ניצולים הוא אחת הסיבות להיותו של המחנה מן הפחות ידועים. וזאת חרף מספר הקורבנות הגבוה.

סוביבור

סוביבור היה מחנה ריכוז והשמדה בגליל לובלין בפולין. שפעל בשנים תש"ב-תש"ד. המחנה שכו לצד מסילת הרכבת בקו חלם-ולודבה. הקמת המחנה החלה חודש אדר תש"ב. בידי עובדי כפייה יהודים שנלחחו מהגטאות הסמוכים. ופעולת ההשמדה בו החלה בסוף חודש ניסן תש"ב ונמשכה עד תשרי תש"ד. אל המחנה הגיעו יהודים להשמדה ממחוזות לובלין ולבוב בפולין ומארצות שונות ברחבי אירופה. קשה לאמוד את מספר הקורבנות שנספו בו. האומדן המינימלי עומד על 250,000 איש.

תאי הגזים במחנה עבדו על בסיס מנועי טנקים סובייטיים שהזרימו עשן פליטה לתוכם (שלא כבאושוויץ ומייזנה שפעלו על בסיס ציקלו B). גופותיהם של הקורבנות שנחנקו בתאי הגז הושלכו בחודשים הראשונים לקבורה בבורות ענק שסוידו בסיד רותח. מאמצע קיץ תש"ב ואילך הועברו הגופות מתאי הגז אל מדורות ענק ונשרפו שם.

באבי יאר

הוא גיא הנמצא צפונית-מערבית לקייב בירת אוקראינה. שבו נרצחו הנאצים כ-100,000 איש. כמחציתם יהודים.

בח' תשרי תש"ב פורסמה ברחבי קייב מודעות בזו הלשו: על כל היהודונים המתגוררים בקייב וסביבותיה להתייצב בשעה 8:00 בבוקר יום שני 29 בספטמבר 1941 בפנית הרחובות מלניקובסקי ודוחטורוב (על יד בית הקברות). עליהם לקחת עמם מסמכים. כסף. חפצי ערך. בגדים חמים. לבוש תחתון וכדומה. כל יהודו שלא יבצע הוראה זו וימצא במקום אחר כלשהו יירה. כל אזור שישכנס לדירות שפוננו על ידי היהודונים ויגנובו רכוש יירה.

בשעה היעודה התייצבו עשרות אלפי יהודים במקום. ההמונים שהגיעו הופנו לעבר בית-הקברות היהודי שבפאתי האזור. אשר גודר בתיל יחד עם חלק מבאבי יאר. משחצו את השערים הצטוו האנשים להשאיר את חפציהם שיועמסו על "הרוו מטעו" לכאורה. הנאצים לקחו קבוצה קטנה של אנשים בכל פעם והעבירו אותם קדימה. קולות ירי נשמעו במרחק והאנשים החלו להביט מה התרחש באמת - אד למי שרצה לחזור כעת כבר היה מאוחר מדי. קבוצות של 10 אנשים הובלו מראש התור בכל פעם דרך "מסדרון" של שתי שורות חיילים נאצים אשר הכו אותם באכזריות באלות אל תוד אזור שבו נצטוו להתפשט מבגדיהם ולתייצב על שפת הגיא. מקום שבו נורו ונפלו מטה אל תוד הגיא. ששימש כבור ירי.

ביומיים אלו נטבחו 33,771 יהודים בבאבי יאר. זה היה כנראה מבצע השמדה גדול ביותר בשואה שבוצע תוד תקופה כה קצרה. אד בזאת לא הסתיים הרצח בגיא.

במהלך השנה שלאחר הרצח הובלו לבאבי יאר והומתו שם בהריגה 15,000 יהודים נוספים שניתפסו בעיר ובסביבתה.

צעדות המוות

צעדות המוות הוא הכינוי למסע רגלי של שיירות אסירים במרחקים גדולים תחת שמירה כבדה ובתנאים לא אנושיים. במהלך מלחמת העולם השנייה. במהלך צעדות המוות נרצחו רבים מהאסירים על ידי שומריהם ורבים אחרים מתו כתוצאה מהתנאים הקשים. על אף שצעדות המוות ידועות בעיקר מתקופת חיסול מחנות הריכוז לקראת סופה של מלחמת העולם השנייה. הרי שהתופעה הייתה שכיחה למדי במשך כל שנות המלחמה.

צעדת המוות הראשונה אורגנה על ידי האס אס בחודש שבט ת"ש בפולין הכבושה. בתמוז תש"א הועברו רבבות מיהודי בסרביה ובוקובינה בצעדות מוות לטרנסניסטריה. עם חיסול הגטאות במזרח אירופה בשנת תשג. נערכו עשרות צעדות מוות שבהן הוצעדו היהודים מגטאות קטנים לגטאות גדולים או לנסודות איסוף בדרכם למחנות המוות. רבים מהם נרצחו על ידי החיילים הגרמנים ומשתפי הפעולה המקומיים.

בח' אב תש"ד פונה המחנה שהוקם על חורבות גטו ורשה (השתייד לרשת מחנות מייזנה והכיל אסירים יהודים בעיקר מיוו והונגריה) ו-3,600 מתוד 4,400 אסיריו הוצעדו לעבר קוטנו. מרחק 130 ק"מ. הגרמנים לא סיפקו מזון לאסירים לכל אורך הדרך ואף לא אפשרו להם להתעכב על מנת לשתות מים. כל מי שכוחותיו לא עמדו לו ופיגר אחר האחרים נורה על ידי הגרמנים. כ-1,000 אסירים נרצחו במהלך המסע. בחודש תשרי תש"ה. הוצאו 4,000 אסירים יהודים ממחנה 'בור' שביוגוסלביה ובמשך שמונה ימים הוצעדו כמעט ללא אוכל לבלגרד ומשם להונגריה. רוב האסירים נרצחו בדרך ורק כמה מאות הגיעו להונגריה.

ביום כב חשוו תש"ה. החלה בבודפשט אחת מצעדות המוות הגדולות ביותר שידעה המלחמה. מעל ל-70,000 יהודים נשלחו במסע רגלי אל הגבול האוסטרי כשאנשי משמר הונגרים מלווים אותם. אלפי יהודים נורו למוות באותה צעדה ואלפים אחרים מתו כתוצאה מהרעב. הקור והמחלות שתקפו אותם.

בדי שבט תשה. מספר ימים לאחר פתיחת המתקפה הרוסית. הוחל פיניו מהיר של כ-66,000 אסירים (רובם המכריע יהודים) מאושוויץ ומהמחנות המסונפים לו. האסירים הובלו במסע רגלי מזורו לוודז'יסלב ומשם הועברו ברכבות משא למחנות שונים (גרס-רוזו. בוכנוולד. דכאו ומאוטהאוזו). יותר מ-15,000 אסירים נרצחו ונהרגו באותו המסע.

בעת פיניו מחנה גרס-רוזו (שהחל בכ"ג שבט תש"ה) נשלחו לצעדת המוות כל האסירים כ-44,000 אסירים מצאו את מותם במהלכו. וכו בעת פיניו שאר המחנות דכאו בוכנוולד ועוד. עד לסיום המלחמה. פיניו את האסירים לצעדות תוד כדי שחיטה וטביחה.

יזכרם אלוהינו לטובה עם שאר צדיקי עולם,

עדי יקוצו וירננו שוכני עפר

בהישמע קול מבשר בצהלה הגיע זמו גאלה, בב"א.

גיליונות פרשת השבוע להורדה: www.ladaat.net/oillionot.php